

Якими можуть бути наслідки закриття виробництва тютюнових виробів для міжнародної торгівлі України?

Павло Яворський, старший дослідник Центру аналітики зовнішньої торгівлі Trade+ при Київській школі економіки

Виявлена проблема

11 жовтня 2019 року компанія British American Tobacco (BAT) зупинила виробництво на заводі «В.А.Т.-Прилуки» в Чернігівській області. Причиною зупинки є прийнятий Верховною Радою законопроект №1049, згідно з яким виробники мають продавати сигарети дистриб'юторам за ціною не вище 80% від максимальної роздрібною ціни, а дистриб'ютори – роздрібним реалізаторам за ціною не вище 87% від максимальної роздрібною ціни. Позиція British American Tobacco була підтримана й іншими великими міжнародними виробниками тютюнових виробів – Phillip Morris Ukraine (PM), Japan Tobacco International (JTI) та Imperial Tobacco (IT).

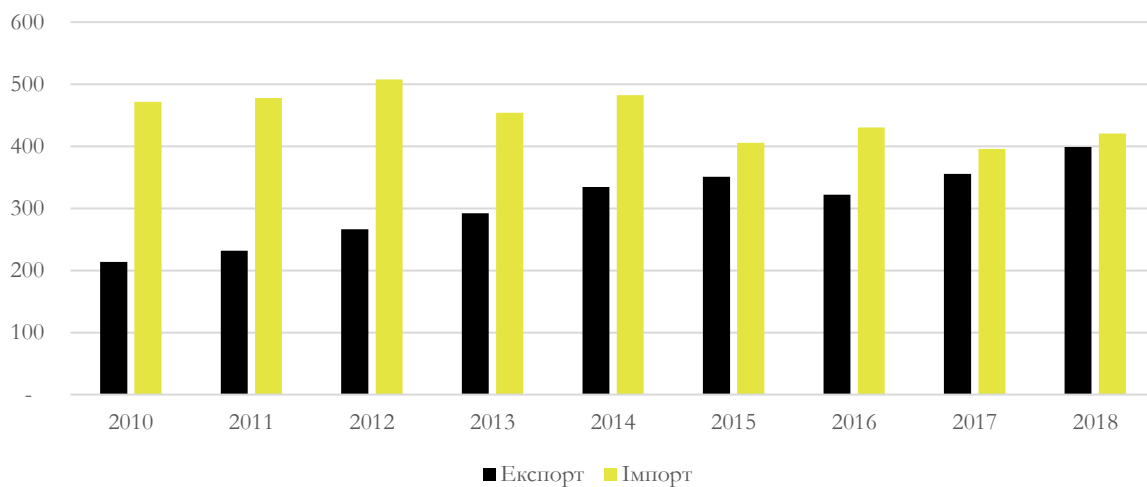
Реалізація загрози закриття є малоюмовірною, проте у разі виконання суттєво вплине не лише на податкові надходження до державного бюджету, а й на міжнародну торгівлю України, оскільки міжнародні компанії є головними виробниками та експортерами тютюнових виробів та імпортерами сировини.

Поточний стан міжнародної торгівлі тютюном та тютюновими виробами

Обсяг торгівлі тютюном та тютюновими виробами зростає з 2010 року (Рисунок 1). Зростання відбувається за рахунок експорту, який за період 2010-2018 років збільшився на 185 млн дол. США або на 86% (у 2018 році загальний експорт склав 399 млн дол. США). Водночас, за цей період обсяг імпорту скоротився на 51 млн дол. США або на 10,7% (у 2018 році загальний імпорт склав 421 млн дол. США).

У реальному вимірі в торгівлі відбулися аналогічні зміни. У період 2010-2018 років загальний обсяг торгівлі зріс на 8% (з 98,9 тис тон до 107 тис тон): експорт зріс більш ніж вдвічі (з 20,7 тис тон до 43,6 тис тон), в той час як імпорт зменшився майже на 20% (з 78,4 тис тон до 63,5 тис тон).

Рисунок 1. Міжнародна торгівля України тютюном та тютюновими виробами, млн дол. США

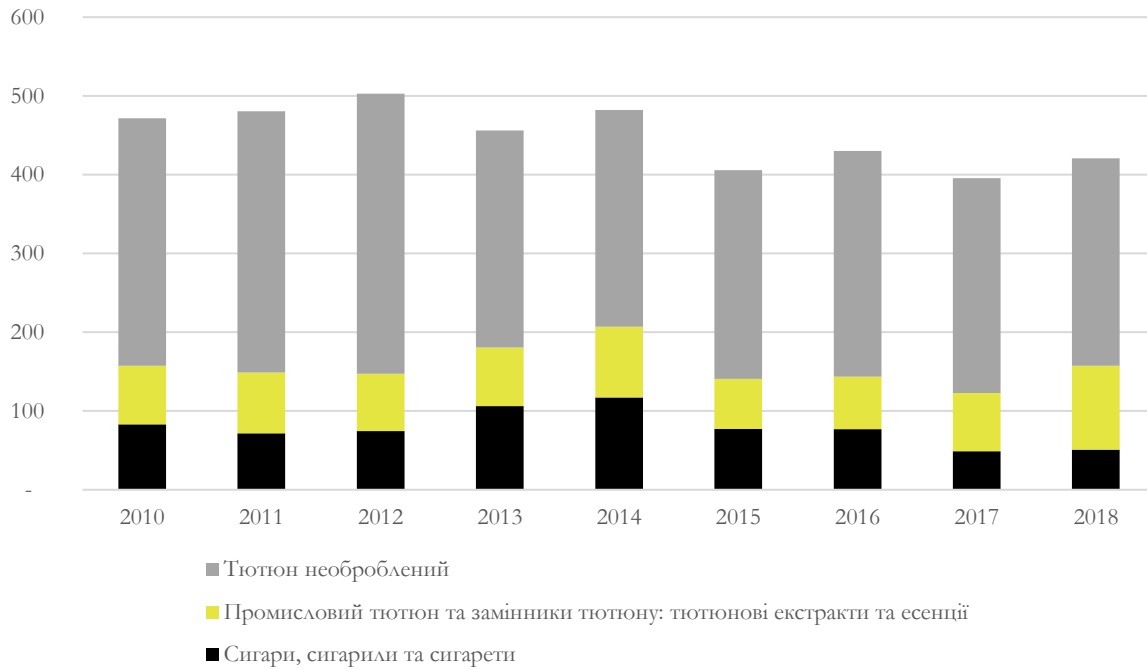

Джерело: UN Comtrade

Через особливості виробничого процесу, в структурі українського імпорту переважає необроблений тютюн (Рисунок 2): в 2018 році частка необробленого тютюну в імпорті тютюну складала 63% (263 млн дол США) або 79% (50,4 тис тон) в реальному вимірі. Імпорт необробленого тютюну демонструє тенденцію до зменшення: в 2010 імпорт склав майже 314 млн дол США) або 62 тис тони – проте частка в імпорті тютюну залишається стабільною на рівні 79%.

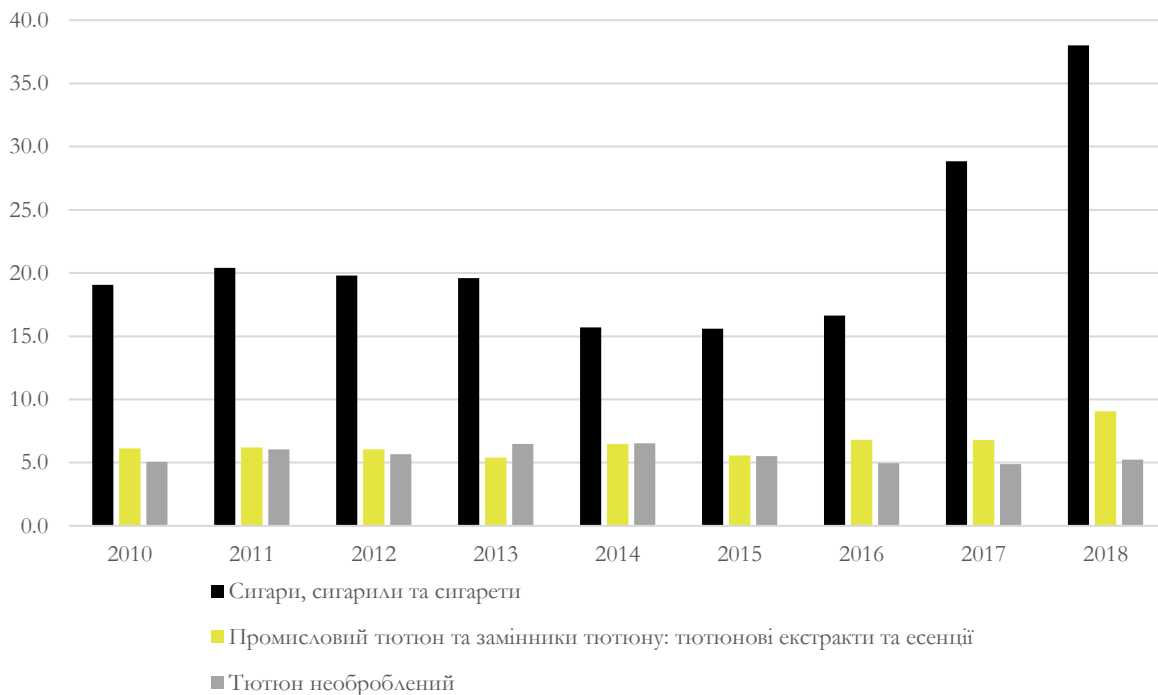
Водночас, імпорт фінальної продукції (сигарет, сигар та сигарил) у період 2010-2018 років скоротився з 83 млн дол. США або 18% імпорту тютюну (4,3 тис тон або 6% імпорту тютюну в реальному вимірі) до 50,7 млн дол. США або 12% імпорту тютюну (1,3 тис тон або 2% імпорту тютюну в реальному вимірі) (Рисунок 2).

Рисунок 2. Імпорт тютюну та тютюнових виробів, млн дол США, Україна

Джерело: UN Comtrade

Рисунок 3. Середня ціна імпорту тютюну та тютюнових виробів до України, дол. США за 1 кг

Джерело: UN Comtrade

Однією з причин зменшення імпорту сигарет є збільшення їх вартості (Рисунок 3) – частково, через девальвацію національної валюти – що зробило імпорт менш конкурентноздатним на внутрішньому українському ринку. Водночас, це може пояснити й зростання експорту – вартість 1 кг українських тютюнових виробів зменшилася протягом останніх років (Рисунок 4).

Рисунок 4. Середня ціна експорту тютюну та тютюнових виробів з України, дол. США за 1 кг

Джерело: UN Comtrade

Рисунок 5. Експорт тютюну та тютюнових виробів, млн дол США, Україна

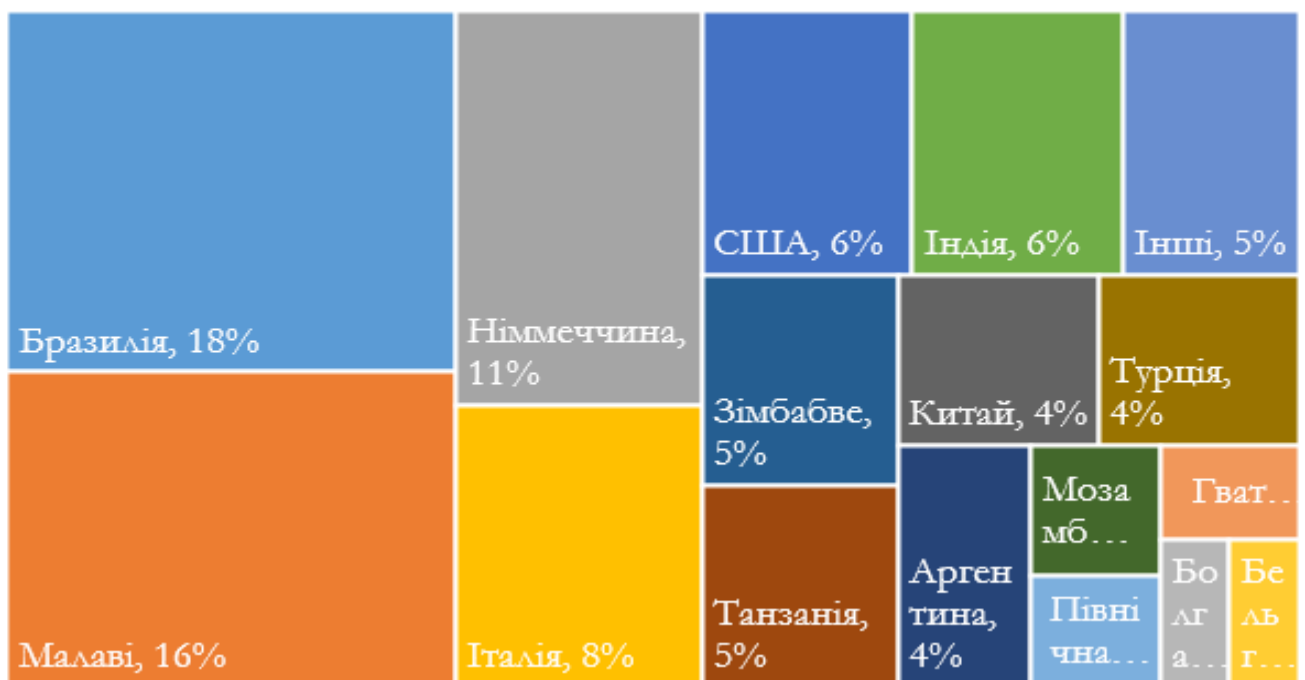

Джерело: UN Comtrade

У структурі українського експорту переважають тютюнові вироби кінцевого споживання (Рисунок 5). У 2018 році обсяг експорту сигарет, сигар та сигарил з України склав майже 341 млн дол. США або 33 тис тон (85% та 76% експорту відповідно). Протягом періоду 2010 – 2018 років експорт сигарет зріс удвічі у грошовому вимірі (у 2010 році склав 174 млн дол. США) та втричі у реальному вимірі (у 2010 році склав 12,6 тис тон) (Рисунок 5).

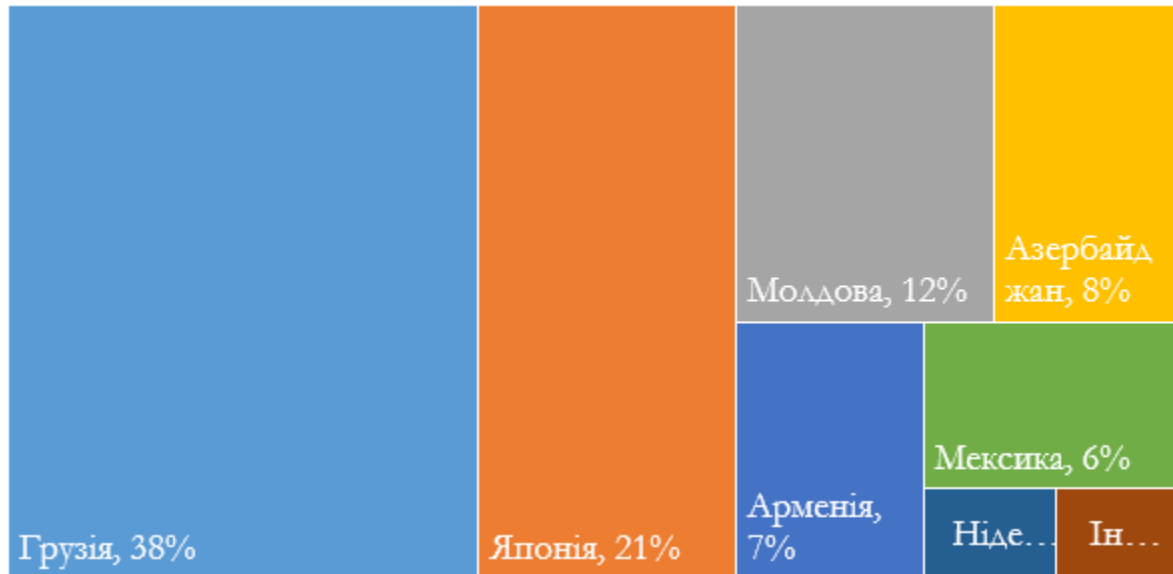
Географічно, головними джерелами імпорту необробленого тютюну для української тютюнової промисловості є Бразилія (18%), Малаві (16%), Німеччина (11%), Італія (8%) та США (6%) (Рисунок 6), а головними напрямками офіційного експорту сигарет, сигар та сигарил – Грузія (38%), Японія (21%), Молдова (12%), Азербайджан (8%) та Вірменія (7%) (Рисунок 7).

Рисунок 6. Імпорт необробленого тютюну, Україна, 2018

Джерело: UN Comtrade

Рисунок 7. Експорт сигар, сигарил та сигарет, Україна

Джерело: UN Comtrade

Можливі наслідки в короткостроковій перспективі

Гіпотетичне припинення виробництва тютюну та тютюнових виробів в Україні вплине на торговельну динаміку, як в експорті, так і в імпорті. Оцінка ефекту буде відрізнятися залежно від часового горизонту, який береться до уваги.

В короткостроковій перспективі через припинення виробництва тютюнових виробів зникне більша частина внутрішнього попиту на сировину – необроблений тютюн, який зараз становить більшу частину імпорту тютюну до України, та промисловий тютюн та його замінники (314 млн дол США станом на 2018 рік). З іншого боку, зменшиться обсяг експорту сигарет, сигар та сигарил, які виробляють в Україні (загальний експорт склав 341 млн дол. США в 2018 році.)

Внутрішній попит на сигарети не зникне і буде покриватися за рахунок збільшення внутрішнього виробництва малими виробниками та за рахунок зростання імпорту. У 2018 році роздрібний товарооборот тютюнових виробів підприємств роздрібною торгівлі склав приблизно 800 млн дол. США.

Імпорт сигарет у 2018 році склав 51 млн дол. США. Відповідно, потенційний максимальний попит на заміщення внутрішнього виробництва імпортованою продукцією складає 749 млн дол. США. Відбудеться збільшення рівня

проникнення імпорту сигарет (відношення імпорту до внутрішнього споживання), яке в 2018 році склало близько 6,4% (51 млн дол. США / 800 млн. США).

Скорочення внутрішнього виробництва тютюнових виробів 4-ма найбільшими виробниками призведе до збільшення цін на ці вироби і відповідно – до скорочення загального споживання та очікуваного збільшення нелегальної торгівлі. Проте оцінка гіпотетичної зміни споживання потребує більш деталізованого аналізу. За припущення збереження обсягу ринку максимальна потенціальна зміна торговельного балансу виглядає так:

Зменшення імпорту сировини → Зменшення експорту виробів фінального споживання → Заміщення виробів фінального споживання через їхній імпорт
Або

$369 \text{ млн} - 341 \text{ млн} - 749 \text{ млн} = - 721 \text{ млн дол. США}$

Це приблизно складає 0,55% ВВП України або 12% торговельного балансу товарів та послуг в 2018 році (за даними Державної служби статистики). В цілому обсяг потенційно втраченого експорту сигарет складає 0,72% експорту товарів з України, а обсяг потенційно втраченого імпорту – 0,65% імпорту товарів до України.

Гіпотетичне припинення виробництва тютюнових виробів матиме негативний ефект на торговельний баланс України. Значно зросте рівень проникнення імпорту сигарет в Україні, який зараз є невисоким. Скоротиться експорт, оскільки виробництво тютюнових виробів є експортно орієнтованою галуззю, навіть без врахування контрабанди сигарет до Європейського Союзу (близько третини (34%) виробленої продукції галузі офіційно експортується, а саме 341 млн дол. США з близько 1 млрд дол. США виробленої продукції у 2018 р)¹.

Крім того, ефект на економіку та державний бюджет України буде підсилений за рахунок зменшення кількості робочих місць, доданої вартості на виробництві тютюнових виробів та, як результат, скорочення зборів акцизних

¹ http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/orp/orp_u/orp1218_u.htm

---

податків (42 млрд грн в 2018 році), податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб.

Рекомендації

При запровадженні законодавчих ініціатив, які можуть погіршити умови виробництва в Україні та, потенційно, можуть призвести до значного скорочення виробництва, необхідно провести більш глибокий аналіз їх економічного впливу. В першу чергу необхідно зосередитися на порівнянні можливої вигоди, яка буде отримана від законодавчої ініціативи, та втрат, які вона спричинить.